

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k výroku a odôvodneniu uznesenia ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 646/2023

zo 7. decembra 2023

Stručne k príbehu

1. Sťažovatelia v roku 1998 podpísali so Štátnym fondom rozvoja bývania (ďalej aj „ŠFRB“ alebo „fond“) zmluvu o úvere (500 000 Sk úver a 150 000 Sk ako nenávratný príspevok, v eurách ide o 16 000 eur a 4 900 eur). Úver bol dohodnutý na 30 rokov a jeho splácanie rozložené na 360 splátok po cca 1 609 Sk (53 eur). Prví dvaja sťažovatelia sú úveroví dlžníci a tretí so štvrtým ich ručiteľia. Úverová služba bola ukončená predčasne, a to vyhlásením predčasnej splatnosti pre porušenie povinnosti splácať úver, po ktorom v roku 2005 súd v základnom konaní právoplatne uložil sťažovateľom zaplatiť fondu 746 089 Sk, náhradu trov 3 855 Sk a súdny poplatok 37 300 Sk. Z príloh tiež vyplýva, že po vzniku krízy v splácaní mali sťažovatelia uhradiť 27 353 Sk a márne sa domáhali obnovenia splácania po 1 609 Sk.

2. Podľa súdu takýto výsledok umožňovala zmluvná podmienka o predčasnej splatnosti, podľa ktorej fond mohol žiadať celý zvyšok dlhu pre omeškanie sa „so splátkami úveru po dobu dlhšiu ako šesť mesiacov a po zaslaní písomnej upomienky...“. Uvedenú sumu 746 089 Sk súd špecifikoval ako dlžnú istinu 472 326 Sk, dlžný úrok 69 572 Sk, zmluvnú pokutu (10 %) 54 189 Sk a vrátenie nenávratného príspevku 150 000 Sk. Súd zmluvné podmienky testu neprijateľnosti nepodrobil.

3. V roku 2014 nasledovala prvá exekúcia, ktorá ale bola v roku 2020 po márnom vymáhaní ako tzv. „stará exekúcia podľa ZoUNEK“ zastavená. Fond využil zákonnú možnosť vyvolania novej exekúcie do jedného roka od zastavenia starej exekúcie. Sťažovatelia boli so svojimi návrhmi na zastavenie novej exekúcie s koncentrovaním sa na námietku premlčania neúspešní. Ani okresný súd ako exekučný súd sa *ex offio* statusom sťažovateľov a otázkou neprijateľnosti zmluvných podmienok podľa cieľov smernice Rady 93/13EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách (ďalej len „smernica 93/13“) nezaoberal.

4. Pochybnosti o neprijateľnosti predčasnej splatnosti vyplývajú z judikatúry Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „SDEÚ“).¹ Najmarkantnejším kritériom, ktoré súdy tak v základnom konaní, ako ani v exekučnom konaní nezohľadnili, je kritérium proporcionality medzi porušením a následkom.² V tejto súvislosti nie je rozhodujúce, do akej miery sa omeškanie naakumulovalo, ale či zmluvná podmienka predpokladala predčasné zosplatenie za stavu hrubej nerovnováhy a zdá sa, že aj pre omeškanie sa s jednou splátkou (53 eur) by sa fond mohol domáhať celého zvyšku pohľadávky, čo silno indikuje nedostatok proporcionality. Vykonávaným rozsudkom sa predčasne zosplatnila pohľadávka v rozsahu cca 740 000 Sk (24 563 eur).

¹ Rozsudok SDEÚ zo 14. 3. 2013 vo veci C-415/11, ECLI:EU:C:2013:164, bod 73.

² Rozsudok SDEÚ z 9. 11. 2023 vo veci C-598/21, ECLI:EU:C:2023:845.

5. Ak je zmluvná podmienka o predčasnej splatnosti neprijateľná, sťažovatelia boli ukrátení od možnosti čerpať úverovú službu ďalších dvadsaťtri rokov (súd akceptoval predčasnú splatnosť po siedmich rokoch bez vykonania testu neprijateľnosti). Právo fondu na omeškané splátky, úroky, sankcie a trovy by pri predčasnom neukončení úverovej služby nebolo dotknuté.

6. Prípadná neprijateľnosť zmluvnej podmienky o predčasnej splatnosti by mala podstatný vplyv na vybavenie vecí vrátane preskúmvanej exekučnej záležitosti, keď ešte aj v súčasnosti by pri neprijateľnej predčasnej splatnosti doba úverovej služby trvala (do roku 2028). Predbežne nemožno vylúčiť ani neprijateľnosť zmluvnej pokuty.

7. Za stavu, keď sa súd v základnom konaní neprijateľnosťou zmluvných podmienok nezaoberal a ani len stručne neodôvodnil, prečo nie je zmluvná podmienka o predčasnej splatnosti neprijateľnou, bol daný dôvod na to, aby sa neprijateľnosťou zaoberal exekučný súd. SDEÚ už v obdobnej záležitosti podal interpretáciu, a to dokonca v rámci dosiahnutia pokročilejšieho štádia vymoženía pohľadávky (po dražbe) tak, že ak súd aspoň stručne neodôvodnil, (i) prečo nie je zmluvná podmienka o predčasnej splatnosti neprijateľnou, a (ii) neodkázal spotrebiteľa na možnosť domáhať sa prieskumu takéhoto záveru, tak dotknutý spotrebiteľ má zachovanú možnosť domáhať sa neprijateľnosti v samostatnom konaní a náhrady škody proti veriteľovi.³

8. SDEÚ tiež rozhodol, že dôsledkom neprijateľnosti zmluvnej podmienky má byť stav, akoby takáto podmienka nikdy neexistovala,⁴ čo indikuje dôvodnosť námietok, čo sa týka rozsahu vymáhanej pohľadávky. Sťažovatelia namietali okrem iného aj podstatný rozdiel medzi vymáhaným a skutočným dlhom (rozdiel 9 200 eur).

Aj na zmluvy dohodované ŠFRB môže byť daná pôsobnosť smernice 93/13.

9. Pôsobnosť smernice je daná aj v prípade, že dodávateľom produktu je verejnoprávny subjekt.⁵ Smernica dopadá na formulárovú typovú agendu a výstižne to interpretuje SDEÚ, keď vykladá pôsobnosť smernice tak, že na právnickú osobu, ktorá zobrala úver od banky, síce smernica nedopadá, no dopadá na príbuzných konateľov, ktorí poskytli ručenie a záloh, ak k podnikaniu nemajú funkčný vzťah.⁶

10. ŠFRB kontrahoval tie náležitosti zmluvy, ktoré vyžaduje zákon.⁷ Tu by sa mohlo zdať, že pôsobnosť smernice je vylúčená z dôvodu, že zmluvné podmienky kopírujú záväzný text

³ Rozsudok SDEÚ zo 17. 5. 2022 vo veci C-600/19, ECLI:EU:C:2022:394.

⁴ Zmluvná podmienka, ktorá bola vyhlásená za nekalú, sa preto v zásade musí považovať za podmienku, ktorá nikdy neexistovala, takže nemôže mať účinok voči spotrebiteľovi. Určenie nekalej povahy tejto podmienky súdnym rozhodnutím preto v zásade musí viesť k navráteniu právnej a skutkovej situácie spotrebiteľa, v ktorej by sa nachádzal, ak by uvedená podmienka neexistovala (rozsudok z 21. 12. 2016, Gutiérrez Naranjo a i., C 154/15, C 307/15 a C 308/15, EU:C:2016:980, bod 61), (porov. C-224/19, ECLI:EU:C:2020:578).

⁵ Podľa čl. 2 písm. c) smernice 93/13: «Na účely tejto smernice „predajca alebo dodávateľ“ znamená akúkoľvek fyzickú alebo právnickú osobu, ktorá v zmluvách podliehajúcich tejto smernici koná s cieľom vzťahujúcim sa na jeho obchody, podnikanie alebo povolanie bez ohľadu na to, či má verejnú alebo súkromnú formu vlastníctva.»

⁶ Uznesenie SDEÚ z 19. 11. 2015 vo veci C-74/15, ECLI:EU:C:2015:772.

⁷ Podľa § 12 ods. 2 zákona č. 124/1996 Z. z. o Štátnom fonde rozvoja bývania účinného od 8. januára 1997 do 31. marca 2000: „Zmluva musí obsahovať najmä (a) údaje o zmluvných stranách, (b) účel, výšku a druh poskytovanej podpory, (c) spôsob plnenia záväzkov zmluvných strán, (d) zabezpečenie záväzkov, (e) bezhotovostný spôsob úhrady z podpory, (f) technické podmienky stavby a dĺžku času jej uskutočnenia, (g) sankcie za porušenie zmluvných podmienok, (h) spôsob

zákona.⁸ Súdny dvor takéto vylúčenie vysvetľuje tým, že sa predpokladá, že vnútroštátny zákonodarca by nenormoval vzťahy tak, že by boli hruboneroვნovážne, a tým ani neprijateľné, ak by zmluvné podmienky takéto normy kopírovali.⁹ Zmluva ale obsahuje zmluvné podmienky, ktoré nie sú kopírovaním kogentných ustanovení zákona ani dispozitívnych noriem, ktoré by sa mali použiť, ak by nebolo inej dohody, napr. text 10 %-nej zmluvnej pokuty nie je kopírovaním textu zákona, ktorý je len o termíne „sankcie“ alebo „zabezpečenie záväzkov“ [§ 12 ods. 2 písm. g) zákona č. 124/1996 Z. z.].

11. Zmluvné podmienky v skutočnosti rozvíjajú zákonom vyžadované predpoklady a časť zmluvných podmienok v rozsahu odklonu od textu zákona (od dispozitívnych noriem) už obmedzeniu v prieskume nepodlieha. Inak by žiadna ani extrémne (neprijateľne) dohodnutá zmluvná pokuta nemohla byť posúdená ako neprijateľná, lebo je zabezpečovacím inštitútom a zabezpečenie predpokladá zákon. V tejto súvislosti poukazujem na pripomienky rezortu spravodlivosti k legislatíve týkajúcej sa ŠFRB.¹⁰

kontroly plnenia zmluvných podmienok a dôsledky ich nedodržania, (i) ak je žiadateľom osoba podľa § 7 písm. a), tak aj minimálny čas, v ktorom bude stavbu užívať on alebo jeho rodinní príslušníci. ”

⁸ Podľa čl. 1 ods. 2 smernice 93/13: „Zmluvné podmienky, ktoré odrážajú záväzné zákonné alebo regulačné ustanovenia a ustanovenia alebo zásady medzinárodných dohôd, ktorých sú členské štáty alebo spoločenstvo zmluvnou stranou, najmä v oblasti dopravy, nepodliehajú ustanoveniam tejto smernice.“

⁹ Rozsudok SDEÚ z 9. 7. 2020 vo veci C- 81/19, ECLI:EU:C:2020:532 a tiež rozsudok SDEÚ z 10. 9. 2014 vo veci C-34/13, ECLI:EU:C:2014:2189.

¹⁰<https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.slovlex.sk%2Fstatic%2FSK%2FEL%2F2020%2F301%2FLP-2020-301-vznesene-pripomienky.docx&wdOrigin=BROWSELINK>: K čl. I bodu 90 v uvedenom novelizačnom bode predkladateľ navrhuje právnu úpravu, podľa ktorej zmluva medzi ŠFRB a druhou zmluvnou stranou nie je spotrebiteľskou zmluvou, pričom sa v dôvodovej správe odvoláva na niektoré rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej aj „NS SR“). V odôvodnení sa uvádza: „Z dôvodu jednoznačnosti a jednotnosti vo výklade, či úver zo ŠFRB je spotrebiteľským úverom a zmluva o poskytnutí podpory ŠFRB spotrebiteľskou zmluvou sa navrhuje do zákona doplniť ustanovenie, že zmluva o poskytnutí podpory ŠFRB nie je spotrebiteľskou zmluvou podľa Občianskeho zákonníka. Zakotvenie tohto ustanovenia je kľúčové pre úspešné a efektívne vymáhanie pohľadávok v súdnych konaniach ŠFRB. Niektoré súdy rozhodujú v neprospech ŠFRB z dôvodu, že úverové zmluvy ŠFRB sú posudzované ako spotrebiteľské zmluvy a ŠFRB ako dodávateľ podľa § 52 Občianskeho zákonníka a žiadateľa (dlžníka) ako spotrebiteľa. Zakotvenie tohto ustanovenia by nadväzovalo na aktuálnu rozhodovaciu prax Najvyššieho súdu SR: uznesenie NS SR 4Cdo 106/2018 zo dňa 29.4.2019, uznesenie NS SR 8Cdo 9/2019 zo dňa 29.4.2020, uznesenie NS SR 5Cdo 170/2018 zo dňa 28.5.2020. Štandardne, ak okresné súdy posúdia ŠFRB ako dodávateľa a úverovú zmluvu ako spotrebiteľskú zmluvu, kým sa vec rieši na odvolacom a dovolacom súde, tento čas bežne dlžníci využijú na to, že sa stanú insolventnými, zbavujú sa majetku, stanú sa nezamestnanými a vyhlásia osobný bankrot. Z uvedeného dôvodu a pre účely predchádzania finančných strát, je pre ŠFRB mimoriadne dôležité, aby toto ustanovenie bolo súčasťou zákona o ŠFRB.“ S takýmto prístupom zásadne nesúhlasíme a trváme na vypustení cit. novelizačného bodu, resp. na preformulovaní jeho znenia, napr. takto: „(3) Zmluva uzavretá podľa tohto zákona nie je spotrebiteľskou zmluvou podľa osobitného predpisu 36a) okrem prípadov, ak je zmluvnou stranou fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej činnosti alebo inej podnikateľskej činnosti.“ Odôvodnenie: Je nepochybné, že ŠFRB poskytuje úvery nielen fyzickým osobám, ale aj právnickým osobám, obciam, samosprávnym krajom atď. Treba mať ale na zreteli, že je potrebné dôsledne rozlišovať situácie, keď je zmluvnou stranou fyzická osoba, ktorá si prostredníctvom úveru od ŠFRB obstaráva bývanie, a prípady, keď o úvery žiadajú právnické osoby, ktorých cieľom je výstavba bytov, všeobecne prospešné služby na zabezpečovanie bývania, správa, údržba a obnova bytového fondu a pod. Spotrebiteľskou zmluvou je každá zmluva bez ohľadu na právnu formu, ktorú uzatvára dodávateľ so spotrebiteľom, pričom musí spĺňať dva základné znaky: 1. ide o štandardizovanú (formulárovú) zmluvu uzatváranú vo viacerých prípadoch a spotrebiteľ nemá možnosť ju ovplyvniť – čo nepochybne zmluva medzi ŠFRB a druhou zmluvnou stranou je; 2. nie je poskytovaná na účely podnikania, resp. druhá zmluvná strana je v postavení spotrebiteľa – čo v prípade úveru poskytnutého ŠFRB fyzickej osobe na obstaranie bývania je splnené. Z uvedeného vyplýva, že pokiaľ je zmluva o úvere poskytnutá fyzickej osobe, ktorá si obstaráva bývanie, ide o spotrebiteľskú zmluvu, pretože spĺňa základné znaky tohto inštitútu. Preto nie je možné súhlasiť so záverom, že úverová zmluva medzi ŠFRB a fyzickou osobou, ktorá tento úver použije na obstaranie bývania, nie je spotrebiteľskou. Iná je však situácia, keď je úver poskytnutý zo strany ŠFRB právnickej osobe, ktorá použije finančné prostriedky napr. na výstavbu bytov a následne ich prenajíma. Tu už nie je možné hovoriť o vzťahu B2C, a teda o spotrebiteľskej zmluve. Taktiež nie je možné vnímať ŠFRB pri poskytovaní zmlúv o úvere spotrebiteľom ako osobu *sui generis*, ktorá nie je pre tieto prípady v postavení dodávateľa (finančnej služby).

V tomto kontexte je potrebné prihliadnuť na skutočnosť, že rozhodnutia NS SR, na ktoré sa predkladateľ v dôvodovej správe odvoláva, sú v tomto smere v rozpore so smernicou 93/13, konkrétne s čl. 2 písm. c), podľa ktorého „*predajca alebo dodávateľ znamená akúkoľvek fyzickú alebo právnickú osobu, ktorá v zmluvách podliehajúcich tejto smernici koná s cieľom vzťahujúcim sa na jeho obchody, podnikanie alebo povolanie bez ohľadu na to, či má verejnú alebo súkromnú formu vlastníctva*“. Súčasne sú v rozpore s judikatúrou SDEÚ. Tu je potrebné upriamiť pozornosť na rozhodnutie SDEÚ vo veci C-147/16, podľa ktorého «*S výhradou overení, ktoré má vykonať vnútroštátny súd, sa má článok 2 písm. c) smernice 93/13 vykladať v tom zmysle, že slobodné vzdelávacie zariadenie, o aké ide vo veci samej, ktoré uzavrelo s jednou zo svojich študentiek zmluvu o podmienkach splácania súm, ktoré táto študentka dlhuje z titulu študijných poplatkov a nákladov na študijný pobyt, má byť v rámci tejto zmluvy považované za „predajcu alebo dodávateľa“*». V uvedenej veci posudzoval SDEÚ, či zariadenie vysokoškolského vzdelávania financované v prevažnej miere z verejných zdrojov spadá do pôsobnosti smernice 93/13 podľa čl. 2 písm. c) ako predajca alebo dodávateľ a či zmluva týkajúca sa bezúročného splátkového kalendára pre pohľadávky z titulu študijných poplatkov a nákladov na študijný pobyt je spotrebiteľskou zmluvou. SDEÚ dospel k záveru, že aj takýto subjekt (verejnoprávny) je považovaný za dodávateľa v zmysle smernice, a teda zmluva medzi ním a študentkou, ktorej poskytol úver, je spotrebiteľskou zmluvou. Tu je nepochybná paralela medzi vzdelávacím zariadením (financovaným v prevažnej miere z verejných zdrojov) a ŠFRB, a takto treba posudzovať aj zmluvné vzťahy medzi ŠFRB a druhou zmluvnou stranou. ŠFRB bol zriadený ako subjekt, ktorého úlohou je podpora bytovej politiky štátu. Možno síce prisvedčiť argumentom ŠFRB, ktoré uviedol v konaní pred NS SR, že je vylúčený z pôsobnosti zákona o spotrebiteľských úveroch a zákona o úveroch na bývanie, ktoré predstavujú osobitnú právnu úpravu úverových vzťahov z dôvodu, že je inštitútom *sui generis* slúžiacim ako jeden z ekonomických nástrojov štátnej bytovej politiky v Slovenskej republike. Ale tento argument bez ďalšieho neznamena, že zmluvy, ktoré uzatvára ŠFRB so spotrebiteľmi, nepodliehajú všeobecným normám na ochranu spotrebiteľa a nie je možné poskytnúť spotrebiteľom patričnú ochranu. Je potrebné si uvedomiť, že aj v prípade vyňatia z cit. zákonov nie sú zmluvy uzavreté medzi ŠFRB a spotrebiteľmi vyňaté zo všeobecnej úpravy ochrany spotrebiteľov obsiahnuté v Občianskom zákonníku a v zákone č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov. Ako samotný ŠFRB uviedol, zákon o spotrebiteľských úveroch a zákon o úveroch na bývanie predstavujú len osobitnú právnu úpravu úverových vzťahov. V kontexte s týmto argumentom je potrebné si pripomenúť, že smernica 93/13 je akýmsi *lex generalis* voči ostatným smerniciam, ktoré sú implementované v spomínaných zákonoch, a teda zmluvy medzi ŠFRB a spotrebiteľmi nie sú vyňaté spod ochrany spotrebiteľov. Stotožnenie sa s opačným záverom by nevyhnutne došlo jednak k neeurokonformnému výkladu a súčasne k diskriminácii v právnom postavení fyzických osôb (spotrebiteľov), ktorí uzatvárajú úverové zmluvy so ŠFRB s cieľom získať bývanie oproti tým, ktorí uzatvárajú obdobné úverové zmluvy s bankami. Ak aj činnosť ŠFRB podľa NS SR nemá atribúty podnikateľskej činnosti, nevykonáva činnosť pre účely dosiahnutia zisku, ale realizuje podporu štátu v oblasti bytovej politiky, nevylučuje ho to bez ďalšieho z postavenia podnikateľa (dodávateľa) na účely posúdenia účelu spotrebiteľskej zmluvy, pretože by to bolo v rozpore nielen s *ratio legis* smernice 93/13, ale aj s rozhodnutím SDEÚ C-147/16. Je nepochybné, že zariadenie vysokoškolského vzdelávania plní funkciu štátnej politiky v oblasti vzdelávania. Uvedený záver SDEÚ možno *per analogiam* preniesť aj na ŠFRB, ktorý by mal rovnako ako zariadenie vysokoškolského vzdelávania (vzhľadom na ich obdobné poslanie a spôsob financovania) spadať pod smernicu 93/13. SDEÚ teda dospel v obdobnom prípade k opačnému záveru ako NS SR a ako členský štát Európskej únie sme povinní ho rešpektovať. Preto pokiaľ ide o prípady, kde jednou zmluvnou stranou je ŠFRB a druhou fyzická osoba, ktorá si prostredníctvom úveru obstaráva bývanie, a teda nejde z jej strany o podnikanie, je na ne potrebné nahliadať ako na prípady B2C, a teda aj zmluvný vzťah medzi nimi je spotrebiteľský. Iný výklad by bol v rozpore nielen s právom Európskej únie, ale aj judikatúrou SDEÚ. Ak sa aj rozhodnutia NS SR (napr. uznesenie NS SR sp. zn. 4Cdo 106/2018) opierajú o argumentáciu, že ŠFRB nespadá pod smernicu 93/13 z dôvodu, že podľa čl. 1 bodu 2 smernice „*Zmluvné podmienky, ktoré odrážajú záväzné zákonné alebo regulačné ustanovenia a ustanovenia alebo zásady medzinárodných dohôd, ktorých sú členské štáty alebo spoločenstvo zmluvnou stranou, najmä v oblasti dopravy, nepodliehajú ustanoveniam tejto smernice*“, dovoľujeme si uviesť, že tento pohľad nie je správny ani eurokonformný. NS SR v cit. rozhodnutí ďalej uvádza, že do rozsahu tejto smernice nespádajú zmluvné podmienky, ktoré odrážajú zákonné alebo regulačné ustanovenia konkrétneho štátu, a ŠFRB nemôže pri poskytovaní podpory bývania vo forme úveru uplatniť „*voľnú úvahu*“, ale je povinný dodržať zákonom ustanovené pravidlá. V tomto prípade dovolací súd dospel k záveru, že na takto zákonom regulované uzatvárané zmluvy o úvere sa uvedená smernica nevzťahuje a nemožno z nej vychádzať pri výklade pojmu dodávateľa vo vzťahu k ŠFRB. Tu je potrebné uviesť, že tento záver je správny len z časti. Pri prijímaní právnych noriem na úrovni Európskej únie sa vždy zohľadňuje právny poriadok jednotlivých členských štátov, a pokiaľ to nie je nevyhnutné, zásahy do vnútroštátnych poriadkov sa robia minimálne (v súlade so zásadami subsidiarity a proporcionality). Tento všeobecný prístup je však prelomený, pokiaľ ide o ochranu spotrebiteľa. Tu si Európska únia dala za cieľ chrániť slabšieho v zmluvnom vzťahu – spotrebiteľa. Avšak v čase vyjednávania návrhu smernice 93/13 Európska komisia zohľadnila skutočnosť, že jednotlivé členské štáty už majú v rámci rôznych segmentov kogentne upravené niektoré vybrané ustanovenie potrebné pre plynulý chod dodávok služieb (napr. v oblasti energetiky, prepravy atď.). Preto obsahuje smernica cit. čl. 1 ods. 2. Tu je ale potrebné si uvedomiť, že sa tu nachádza slovo „*ustanovenia*“. Týmto sa má na mysli, že ak členské štáty majú vo vnútroštátnych poriadkoch jednotlivé ustanovenia upravujúce rôzne špecifické osobitosti (napr. v prípade zmlúv o dodávke energii sú upravené lehoty, kedy je možné odberať/spotrebiť – po akom omeškaní s platbou – vypnúť od dodávok energie a pod.), tieto si môžu ponechať, pokiaľ neodporujú normám na ochranu spotrebiteľov a v ostatnom sa budú riadiť prijatými nástrojmi v rámci Európskej únie

Časová pôsobnosť noriem na ochranu pred neprijateľnými zmluvnými podmienkami

12. Zmluva bola uzavretá vo februári 1998 (vstup Slovenskej republiky do Európskej únie 1. mája 2004), a tak sa môže zdať, že je z prieskumu neprijateľnosti zmluvných podmienok vylúčená, keďže prvý zákon o ochrane spotrebiteľa¹¹ nebol vo vzťahu k agende neprijateľných zmluvných podmienok komplexný. Kým predloženie prejudiciálnej otázky sa zdá ako problematické vzhľadom na zmluvu uzavretú pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie,¹² prekážky na súdny prieskum zmluvných podmienok neexistovali. Dôležitým prvkom je Dohoda o pridružení Slovenskej republiky k Európskemu spoločenstvu uverejnená ako súčasť oznámenia č. 158/1997 Z. z. a ktorej platnosť a účinnosť nastala 1. 2. 1995. V čl. 69 sa Slovenská republika zaväzuje, že „vyvinie úsilie na zabezpečenie postupnej zlučiteľnosti jej legislatívnych predpisov s predpismi Spoločenstva“ a v čl. 70 je uvedené, že zblížovanie práva sa bude týkať aj oblasti ochrany spotrebiteľa.

(či už formou implementácie smerníc alebo prostredníctvom nariadení s priamym účinkom a dopadom na vnútroštátne právo). Pre tieto prípady by takéto ustanovenie nespádalo do rozsahu smernice. Ide teda len o jednotlivé ustanovenia, ktoré sú inkorporované v jednotlivých spotrebiteľských zmluvách (napr. v tomto prípade v zmluve o dodávke energií). Rozhodne sa tým nemalo na myslí, že celá zmluva ako celok nebude spadať pod smernicu 93/13, a teda nebude možné vykonať jej prieskum súdom s cieľom zachovania ochrany slabšej zmluvnej strany – spotrebiteľa tak, ako to požaduje Európska únia. Toto by bolo možné len v prípade, ak by celé znenie zmluvy bolo obsiahnuté v právnom poriadku. Ak tomu tak nie je, nie je vylúčené, že aj v zmluvách so ŠFRB a spotrebiteľmi bude aj nekalé dojednanie, ktoré bude spôsobilé vytvoriť nerovnováhu v právach a povinnostiach medzi dodávateľom a spotrebiteľom. Ďalším z kľúčových rozhodnutí SDEÚ je uznesenie C-74/15. Právna veta z cit. rozhodnutia SDEÚ znie takto: „Článok 1 ods. 1 a článok 2 písm. b) smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách sa majú vykladať v tom zmysle, že táto smernica sa môže použiť na zmluvu o zabezpečení záväzku nehmuteľnosťou alebo zmluvu o ručení uzavretú medzi fyzickou osobou a úverovou inštitúciou s cieľom zabezpečiť splnenie povinností, na ktoré sa zaviazala obchodná spoločnosť voči tejto inštitúcii v úverovej zmluve, ak táto fyzická osoba konala s cieľom, ktorý nesúvisí s jej obchodom, podnikaním alebo povolaním, a k uvedenej spoločnosti nemá žiadny funkčný vzťah.“ V cit. rozhodnutí sa ďalej uvádza, že smernica 93/13 definuje zmluvy, na ktoré sa vzťahuje, odkazom na určitú vlastnosť zmluvných strán podľa toho, či konajú s cieľom vzťahujúcim sa na ich obchody, podnikanie alebo povolanie (bod 23). Toto kritérium zodpovedá myšlienke, z ktorej vychádza systém ochrany zavedený touto smernicou, a to že spotrebiteľ sa v porovnaní s predajcom alebo dodávateľom nachádza v znevýhodnenom postavení, pokiaľ ide o vyjednávaciu silu, ako aj o úroveň informovanosti, a táto situácia ho vedie k pristúpeniu na podmienky vopred pripravené predajcom alebo dodávateľom bez toho, aby mohol vplyvať na ich obsah (bod 24). Táto ochrana je veľmi dôležitá, ak ide o zmluvu o zabezpečení záväzku alebo o ručení uzavretú medzi bankovou inštitúciou a spotrebiteľom. Takáto zmluva totiž spočíva na osobnom záväzku ručiteľa alebo garanta splatiť dlh tretej osoby. Takýto záväzok zakladá pre toho, kto ho prijme, závažné povinnosti, ktoré majú za následok zaťaženie jeho vlastného majetku finančným rizikom, ktoré sa často ťažko odhaduje (bod 25). V tejto súvislosti je potrebné pripomenúť, že pojem „spotrebiteľ“ v zmysle čl. 2 písm. b) smernice 93/13 má objektívnu povahu (pozri rozsudok Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, bod 21). Musí sa posudzovať z hľadiska funkčného kritéria spočívajúceho v posúdení, či zmluvný vzťah v prejednávanej veci súvisí s činnosťami, ktoré nie sú obchodom, podnikaním alebo povolaním (bod 27). V zmysle uvedeného je možné dospieť k záveru, že podľa SDEÚ je rozhodujúcim faktom to, že smernica 93/13 dopadá na formulárovú agendu. Takto SDEÚ rozhodol dokonca vo vzťahu B2B (medzi dvoma podnikateľmi), keď dlžníkom bola obchodná spoločnosť a ručiteľia boli posúdení ako spotrebiteľia. O to viac potom spadá pod uvedenú smernicu vzťah, kde na jednej strane je ŠFRB a na strane druhej je fyzická osoba – spotrebiteľ, ktorý si berie úver na bývanie. A to aj bez ohľadu na to, či prípadne vyvíja podnikateľskú činnosť, pokiaľ v uvedenom zmluvnom vzťahu je jeho cieľom a účelom len nadobudnutie bývania. Inými slovami, kľúčovou stránkou veci je, že ide o formulárovú zmluvu, ktorú nemá budúci dlžník možnosť meniť. Taktiež sa prihliada na skutočnosť, že nekoná s cieľom, ktorý súvisí s jeho obchodom, podnikaním alebo povolaním. Jedine takýto prístup a výklad je v súlade s právom Európskej únie, ktoré trvá na zvýšenej ochrane spotrebiteľov, a s judikatúrou SDEÚ. Pokiaľ bude Slovenská republika zaujímať iné postoje a meniť právnu úpravu v rozpore s prijatými politikami Európskej únie, ktoré boli pretavené do právnych nástrojov, ktorých cieľom a poslaním je zvýšená ochrana spotrebiteľov na celom území Európskej únie, ktorej súčasťou je aj Slovenská republika, ako aj v rozpore s judikatúrou SDEÚ, hrozí jej začatie konania pre porušenie práva Európskej únie (infringement). Takýto stav nikto nechce, preto veríme, že predkladateľ nebude navrhovať právnu úpravu, ktorá by bola v rozpore s právom Európskej únie a judikatúrou SDEÚ. Táto pripomienka je zásadná.

¹¹ Zákon č. 634/1992 Zb. o ochrane spotrebiteľa v znení neskorších predpisov.

¹² Rozsudok SDEÚ z 9. 7. 2020 v spojených veciach C-698/18 a C-699/18, ECLI:EU:C:2020:537, bod 48.

13. V tomto smere je akýmsi pomyselným adhéznym mostíkom ustanovenie Občianskeho zákonníka § 879f účinné od 1. apríla 2004, t. j. už pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie, podľa ktorého: (3) „Spotrebiteľské zmluvy podľa § 52 uzavreté pred dňom nadobudnutia účinnosti tohto zákona sa musia dať do súladu s ustanoveniami § 53 a 54 tohto zákona... (4) Ustanovenia spotrebiteľských zmlúv, ktoré nie sú dané do súladu s ustanoveniami § 53, 54 a 57 tohto zákona podľa odseku 3, sú neplatné po uplynutí troch mesiacov odo dňa nadobudnutia účinnosti tohto zákona.“

14. Je zrejmé, že súd rozhodujúci v základnom konaní mal a mohol vykonať prieskum zmluvných podmienok. To sa nenaplnilo a obdobnú povinnosť mal aj exekučný súd, čo mohlo mať zásadný dopad minimálne na rozsah exekúcie.

Zastavenie konania aj bez návrhu

15. Súčasťou základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je podľa stabilnej judikatúry ústavného súdu (PL. ÚS 21/00, I. ÚS 5/00, II. ÚS 143/02, IV. ÚS 292/04) aj nútený výkon súdnych a iných rozhodnutí vrátane súdnej exekúcie podľa Exekučného poriadku.

16. Základné právo na súdnu ochranu nespočíva len v práve domáhať sa súdnej ochrany, ale túto aj v určitej kvalite, t. j. zákonom ustanoveným postupom súdu, dostať. Aj na vydanie rozhodnutia o návrhu na zastavenie či odklad exekúcie sú primerane kladené požiadavky, ktoré vyplývajú zo základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy. Znamená to, že aj takéto rozhodnutie musí mať zákonný podklad, musí byť dostatočne skutkovo a právne odôvodnené a nemôže byť prejavom svojvôle.

17. Ústavný súd vo svojej rozhodovacej činnosti aproboval záver všeobecného súdu o oprávnení preskúmať súlad exekučného titulu so zákonom v ktoromkoľvek štádiu exekučného konania a nielen pred vydaním poverenia. Ústavný súd v tejto súvislosti uviedol: „Z uvedeného vyplýva, že okresný súd je nielen oprávnený, ale aj povinný skúmať zákonnosť exekučného titulu v ktoromkoľvek štádiu už začatého exekučného konania a nielen v súvislosti s vydaním poverenia na vykonanie exekúcie, a to napr. aj pre účely zistenia existencie dôvodu, pre ktorý by bolo potrebné už začaté exekučné konanie zastaviť.“ Osobitne k otázke zastavenia exekúcie po vydaní poverenia konštatoval: „Už začaté exekučné konanie tak exekučný súd obligatórne zastaví, napr. v prípade, ak zistí, že exekučné konanie sa začalo bez toho, aby sa exekučný titul stal vykonateľným § 57 ods. 1 písm. a) Exekučného poriadku, alebo... ak už začatú exekúciu súd vyhlásil za neprípustnú, pretože je tu iný dôvod, pre ktorý exekúciu nemožno vykonať § 57 ods. 1 písm. g) Exekučného poriadku. Takýmto dôvodom bola v okolnostiach posudzovanej právnej veci sťažovateľky, pre ktorý exekúciu nemožno vykonať, nepochybne notárska zápisnica zaväzujúca účastníka, ktorá je od počiatku absolútne neplatná.“ (I. ÚS 456/2011).

18. Podľa dnes účinného znenia § 61k ods. 1 písm. d) Exekučného poriadku (po veľkej novele zákonom č. 2/2017 Z. z.) súd exekúciu zastaví v celom rozsahu alebo v časti, ak sú tu iné skutočnosti, ktoré bránia vymáhateľnosti exekučného titulu. Ide teda o istú obdobu znenia § 57 ods. 1 písm. g) Exekučného poriadku v predošlom nenovelizovanom znení, ktoré už interpretoval ústavný súd. Pod uvedené ustanovenie musí spadať aj situácia, ak

dochádza k vymáhaniu plnenia, ktoré exekučný titul nepokrýva. Pre kontext ústavný súd odkazuje aj na dôvodovú správu k § 61k pri novelizácii Exekučného poriadku zákonom č. 2/2017 Z. z., ktorá znela: „*Po novom do úvahy prichádzajú tri spôsoby zastavenia exekúcie: 1. súdom, 2. exekútorom a 3. zo zákona. V ustanovení je upravené zastavenie exekúcie súdom, ktorý má rozhodovať v prípadoch, ktoré je potrebné posúdiť a ktoré môžu byť sporné. Ide o najvšeobecnejšie formulované dôvody zastavenia exekúcie odvíjajúce sa aj od toho, že súd síce ex ante preskúmava exekučný titul z úradnej povinnosti, avšak po začatí exekúcie sa môžu preukázať dôvody, pre ktoré ani nemala začať.*“ V súvislosti s argumentáciou o nevyužití inštitútu námietok zo strany sťažovateľa poukazujem na judikát publikovaný pod č. R 58/1997, podľa ktorého ak bude exekúcia nesprávne nariadená podľa titulu, ktorý požiadavky formálnej a materiálnej vykonateľnosti nespĺňa, musí byť v každom štádiu konania i bez návrhu zastavená.

19. Predpokladom pre vykonanie exekúcie je teda existencia vykonateľného rozhodnutia, pričom musí ísť o rozhodnutie vykonateľné po materiálnej aj formálnej stránke. Judikatúra ústavného súdu teda (s odkazom na uvedené) prijala záver, že všeobecný súd rozhodne o zastavení exekúcie kedykoľvek v priebehu konania, len čo zistí, že sú dané dôvody na ukončenie núteného vymáhania pohľadávky. To znamená, že všeobecný súd je povinný v priebehu celého exekučného konania *ex offio skúmať*, či sú splnené všetky predpoklady na vedenie takéhoto konania. Jedným z týchto predpokladov je aj relevantný exekučný titul. Bez existencie formálne a materiálne vykonateľného exekučného titulu teda nemožno exekúciu vykonať (IV. ÚS 300/2011, II. ÚS 165/2011). Najvyšší súd Slovenskej republiky v tomto kontexte uviedol: „*Iba vykonateľné rozhodnutie totiž umožňuje v exekučnom konaní vynútiť plnenie. Súd sa pri skúmaní toho, či rozhodnutie je vykonateľné zaoberá predovšetkým tým, či sa jedná o rozhodnutie, ktoré možno vykonať podľa Exekučného poriadku, a či rozhodnutie je vykonateľné po formálnej ako aj materiálnej stránke. Ide pritom o predpoklady, ku ktorým súd prihliada z úradnej povinnosti.*“

20. Treba uznať, že ustanovenie § 61k Exekučného poriadku je dobrým nástrojom pri efektívnom vybavovaní mnohokrát zneužívajúcich postupov povinných a ktoré umožňuje už neprihliadať na opakované návrhy na zastavenie exekúcie (o tom istom). Ak však ide o vymáhané plnenie z neprijateľnej zmluvnej podmienky, tak kým súd aspoň stručne neodôvodní, prečo zmluvnú podmienku nepovažuje za neprijateľnú, zostáva takáto podmienka nevysporiadaná a plnenie z nej otvorené do takej miery, že nebráni ani ďalšiemu konaniu, v ktorom by sa rozhodovalo o neprijateľnosti takejto zmluvnej podmienky a prípadnej škode (už cit. C-600/19). Inými slovami, ak ani exekučný súd nepodrobí relevantnú zmluvnú podmienku testu neprijateľnosti, generuje tým možnosť nového súdneho konania.

21. Sotva si možno predstaviť, že by bol v súlade s (i) vysokými cieľmi Európskej únie,¹³ (ii) prednosťou a záväznosťou aktov Európskej únie¹⁴ taký postup súdu, ak nevykoná *ex offio*

¹³ Podľa čl. 38 Charty základných práv EÚ: „*Politiky Únie zabezpečia vysokú úroveň ochrany spotrebiteľa.*“

¹⁴ Podľa čl. 3 ods. 1 Civilného sporového poriadku: „*Každé ustanovenie tohto zákona je potrebné vykladať v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, verejným poriadkom, princípmi, na ktorých spočíva tento zákon, s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky, ktoré majú prednosť pred zákonom, judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie, a to s trvalým zreteľom na hodnoty, ktoré sú nimi chránené.*“

prieskum neprijateľnosti zmluvných podmienok, ktorých kontrolu má súd vykonať podľa čl. 6 smernice 93/13, a ktoré ustanovenie má považovať za rovnocenné s kogentnými normami vnútroštátneho práva a že postup má byť tiež rovnocenný postupu ako pri naplňovaní pravidiel verejného poriadku,¹⁵ ak súdnu kontrolu dosiaľ nevykonal žiadny súd a sťažovateľom hrozí, že sa vymôže plnenie z neprijateľných zmluvných podmienok.¹⁶

22. Postup exekučného súdu síce z formálneho hľadiska môže zodpovedať jednému ustanoveniu (§ 61k ods. 2 a 3 Exekučného poriadku), no nie komplexnému prístupu, aký sa vo svetle už uvedenej doktríny o *ex offio* súdnej kontrole od všeobecného súdu vyžaduje. Sťažovatelia implicitne namietali aj výšku pohľadávky (namietané navýšenie o 9 200 eur). O to viac mal súd k návrhu na zastavenie pristúpiť aj z pohľadu naplnenia cieľa smernice ako prednostného aktu (čl. 3 ods. 1 Civilného sporového poriadku). Väčšinové stanovisko sa nevyrovnáva s prvkom *ex offio* súdnej kontroly ako kľúčového komponentu základného práva na súdnu ochranu finančného spotrebiteľa a bez reflexie na judikatúru SDEÚ, s ktorým nedostatkom reflexie už ústavný súd prepojil porušenie práva na spravodlivý proces (I. ÚS 462/2022). Vráťane výhrady aj k posúdeniu premlčania (dvadsaťdva rokov od zosplatnenia), pri posúdení ktorého sa pridrižiam minimalizácie zásahov do výkonu všeobecného súdnictva a uprednostňujem zjednocovaciu procedúru všeobecného súdnictva si nemyslím, že preskúmané vymáhanie nemalo byť predmetom meritórneho preskúmania zo strany ústavného súdu.

23. V súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde z uvedených dôvodov pripájam k výroku aj odôvodneniu uznesenia ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 646/2023 zo 7. decembra 2023 odlišné stanovisko.

V Košiciach 7. decembra 2023

Peter Straka
sudca

¹⁵ Rozsudok SDEÚ z 26. 1. 2017 vo veci C-421/14, ECLI:EU:C:2017:60.

¹⁶ Rozsudok SDEÚ zo 17. 5. 2022 vo veci C-600/19, ECLI:EU:C:2022:394.